

FANTOMSZÁL

Beépített anyaghiba

BASKI SÁNDOR

ANDERSON CSAK ORSZÁGOT VÁLTOTT, TÉMÁT NEM. A FILMSZÍNÉSZETTŐL BÚCSÚZÓ DANIEL DAY-LEWIS PÁLYÁJA MÉLTÓ LEZÁRÁST KAPOTT.

Paul Thomas Anderson amerikai rendező, a szó minden értelmében. Túl azon, hogy eddigi összes filmje – a pályanyitó *A szerencse zsoldosai* kivételével – Kaliforniában, egy pár száz négyzetkilométeres területen belül játszódik, történeteiben legtöbbször az amerikaiak mondott alapértékeket és mítoszokat vizsgálja a 20. század különböző periódusaiban. Mesél a korai olajkapitalizmus gátlástalan törtetőiről (*Vérző olaj*), a háború utáni Amerika önjelölt messiásairól (*The Master*), a pornóipar kialakulásáról a 70-es években (*Boogie Nights*), és a modern nagyvárosi életformával együtt járó magányról és elidegenedésről (*Magnólia*, *Kótyagos szerelem*). Első nem Amerikában forgatott és nem Amerikáról szóló filmjéből válik egyértelművé, ami eddig is sejtető volt: legfontosabb rögeszméi egyetemesek, kifejtésükhöz nincs feltétlenül szükség a kaliforniai kulisszára.

„Ha rájöttél, hogyan lehet élni anélkül, hogy szolgálnál valamilyen mestert, bármilyen

„Modelljei és szeretői fogyóeszközök”

(Vicky Krieps és Daniel Day-Lewis)

mestert, tudasd velünk is”, szól a kulcsmondat a *The Master* fináléjában a Philip Seymour Hoffman által alakított szektavezéer szájába adva, és a dilemma, a jelek szerint, még mindig foglalkoztatja a rendezőt. Valójában ez a motívum – a különböző világokat képviselő, alá-fölé rendeltségi viszonyban lévő emberek kölcsönös kapcsolati függése – az, amely végigvonul szinte a teljes életművén. A kiindulópont mindig ugyanaz: az idősebb, saját jól kitaposott szabályai szerint élő mentorfigura felkarolja a semmiből érkező, helyét kereső nincstelen outsider, és ezzel beinvitál egy kontrollálhatatlan, felforgató erőt a világába.

Attól, hogy a két pólust a *Fantomszál*-ban egy férfi és egy nő képviseli, a kapcsolati játszma is összetettebbnek és árnyaltabbnak tűnik, de az alapképlet maga nem változik. A 20. század úttörő divattervezőiről mintázott, beszédes nevű Reynolds Woodcock is hasonlóan megszállott, autoriter figura, mint Daniel Plainview (*Véres olaj*) vagy Lancaster Dodd (*The Master*), csak a pénz vagy a hatalom helyett ő az esztétikai tökéletességet hajszolja. Öntörvényű művész, aki minden kapcsolatát az alkotásnak rendeli alá, modelljei és szeretői fogyóeszközök, csak addig van rájuk szüksége, amíg inspirálni tudják őt. Új felfedezettjét, a pincérnőként dolgozó Almát is élő manökenként kezeli első randevújukon – nem a férfi, hanem a dizájnér szemével mutatja a testét, feljegyzzi a méreteit, és próbababaként használja. Alma, talán éppen

idegensége, bevándorló háttere miatt, egy ponton túl nem hajlandó elfogadni a rá szabott szerepet. Megzabolázhatatlan ösztönlény, mint a *The Master* Freddie-je, de az elszakadás és a menekülés helyett ő inkább az ellentámadást és a játékszabályok megváltoztatását választja.

Ahogy a kapcsolat pontos természetét sem hajlandó az író-rendező definiálni, úgy azt sem egyértelműsíti, pontosan kinek a történetét látjuk – a *Fantomszál* ennyiben mindenképp megtöri az életmű sormintáját. Anderson folyamatosan váltogatja Alma és Reynolds nézőpontját, filmje így egyszerre értelmezhető (női) emancipációs tanmeseként és egy alkotóművész profanizálódásaként. A Férfi, aki megfeleltethető a rendező alteregójának is – mindketten rajzokból, storyboardokból kiindulva konstruálnak színes fantáziákat egy szorgos, jól összeszokott stábot irányítva –, valójában a hivatásába és saját egójába szerelmes, a nőre addig van szüksége, amíg az segíteni tudja az alkotásban, utána már csak visszahúzó és zavaró tényező. A hasonló allegorikus olvasatot kínáló *anyám!*-ban a Nő nem tud kilépni az egyszer használatos múzsa szerepköréből, Almának ellenben sikerül megtörnie, meggyengítene annyira a Férfi egóját, hogy feloldódhassanak mindketten – legalább ideig-óráig – egy tradicionális kapcsolatban.

A genderolvasatok mellett Anderson egy harmadik réteggel is bevonja a filmet. Ahogy korábban Scorsese (*Boogie Nights*) vagy Altman (*Magnólia*) világát emulálta, úgy adaptálódott most is a hely és a kor szelleméhez. Kedvenc kubrickos kameramozgásairól és a hangsúlyos zenei jelenlétről nem mondott le, a képi világ mégis klasszicizáltabb, ahogy Jonny Greenwood soundtrackjéből is hiányoznak az absztrakt elemek. Letisztultsága, mivessége okán joggal definiálhatja Anderson gótikus románcnak a filmjét, de nézhető akár inverz *Pygmalion*- vagy sajátos *A szépség és a szörnyeteg*-átiratként is. Hogy ez a mese végül happy enddel zárul-e, az már megint csak nézőpont kérdése.

FANTOMSZÁL (Phantom Thread) – amerikai, 2017. Rendezte, írta, kép: Paul Thomas Anderson. Zene: Jonny Greenwood. Szereplők: Daniel Day-Lewis (Woodcock), Vicky Krieps (Alma), Lesley Manville (Cyril). Gyártó: Annapurna / Focus Features. Forgalmazó: UIP-Duna Film. Feliratos. 130 perc.

